అవతలి కోణం

6

సికిందరాబాదు స్టేషనులో రైలు ఆగి పదినిముషాలైంది, తలుపు దగ్గర నిలబడి ప్లాట్‌ఫారం అంతా కలయ చూసిచూసి. సీత లోపలికి తిరిగివచ్చింది. సుందర్రావు బద్ధకంగా ఆవులించి లేచి కూర్చున్నాడు. "ఏం ? రాలేదా వేలువిడిచిన చెల్లాయి ?" అన్నాడు.

"ఇక్కడికిరాదు. 'హైదరాబాదు స్టేషనుకి వస్తాను. ఇక్కడ దిగొద్దు' అని రాసింది—లేవండీ ! యింకా ఏం బద్ధకం చెప్పండి. నానీకి ఏమైనా కొనిపెడుదురుగాని అలావెళ్లి."

సుందర్రావు లేచి వళ్లువిరుచుకుని, పేపరు మడతపెట్టి, "ఏం కావాలిరా నానిబాబూ !" అని కొడుకుని పలకరించాడు. వాణ్ణి ఎత్తుకుని రైలుదిగి క్రిందికి వెళ్ళాడు.

స్టేషనులో కోలాహలం చూస్తోంటే సీతకి తన చిన్నతనంలో బెజవాడ ప్రయాణం జ్ఞాపకంవచ్చింది—అప్పట్లో సుమిత్రకూడా వుంది. ఎవరిదో పెళ్లయితే వెళ్లారు. బెజవాడస్టేషను చూస్తే తనకు మహా ఆశ్చర్య మనిపించింది. అది లోకంలో ఒక భాగంగా కాక. ఒక ప్రత్యేక ప్రపంచంలా కనుపించింది. తను, సుమిత్ర ఒకళ్ళ చేతులు ఒకళ్ళు గట్టిగా పట్టుకుని, ఎక్కడ తప్పిపోతామో అన్నట్లుగా నడిచారు. ఆ తర్వాత నాలుగేళ్ళుకూడా కలిసిలేరు యిద్దరూ.

సుమిత్ర స్కూల్ ఫైనల్ వరకు ఆ వూళ్ళో చదివింది. అవడానికి అప్పాచెల్లెళ్ళ పిల్లలే ఐనా సుమిత్ర, తను చిన్నతనం నుంచీ ఒకేచోట అరమరికలు లేకుండా పెరిగారు. ఆ తర్వాత కాలేజీ చదువుకి వేరేవూరు వెళ్ళిపోయింది సుమిత్ర. తన పెళ్ళికికూడా వచ్చిందికాదు. ఎమ్. ఏ. ప్యాస్ అయిందనీ, హైదరాబాదులో పెద్ద ఆఫీసరుగా వున్నదనీ తెలిసింది.

చిట్టి ఏడుపుతో ఆలోచనలు చెదరిపోయాయి సీతకి. దాన్ని ఎత్తుకుని సముదాయించి మళ్ళీ పడుకోబెట్టింది. ఫ్లాస్కులో వేడినీళ్ళలో తువ్వాలుముంచి. చిట్టివళ్ళంతా తుడిచింది.

రైలుకి గంటకొట్టారు. సుందర్రావు వచ్చి రైలెక్కాడు. నానీ చేతుల్లో బిస్కట్లు, చాక్లెట్లు వున్నాయి.

" ఇంక యిరవై నిముషాలు పడుతుంది అక్కడికి చేరడానికి " అన్నాడు సుందర్రావు వాచీ చూసుకుని.

పౌడరు వేస్తుంటే, చక్కిలిగింతలు పెట్టినట్టుంది కాబోలు చిట్టి పకపక లాడుతోంది. ' వూ ' కబుర్లు చెబుతోంది.

" నువ్వు దిగడం సంగతి సరేగానీ, నేనుకూడా వస్తే ఏం బాగుంటుంది చెప్పు — ఆవిడ ఒక్కత్తే వుంటున్నచోటుకి " అన్నాడు సుందర్రావు.

" ఏమీ ఫరవాలేదు. పైగా అది అంతగా రాసినప్పుడు వెళ్ళకపోతే బాగుండదు. మీ కెందుకు నాకులేని యిది ? " చిట్టిని ఎత్తుకుని ఎదుటి బెర్తుమీద పడుకోబెట్టి, చిన్నచిన్న వస్తువులన్నీ పేముబుట్టలో పడేసింది సీత.

" నువ్వు ఆవిణ్ణి చూసి ఎన్నేళ్ళయింది ? గుర్తుపడతావా ? " అన్నాడతను మళ్ళీ.

సీత నవ్వింది. "మంచివారండి! మర్చిపోతానేమిటి? — ఎంత యిదిగా వుండేవాళ్ళ మనుకున్నారు? స్కూల్ ఫైనల్ వరకు ఒక్కచోట పెరిగాము. అస్తమానం ఇద్దరంకలిసి వుండేవాళ్ళం. మా అమ్మ నవ్వుతూ వుండేది—వీళ్ళకి పెళ్ళిళ్ళైతే కాపురానికి వెళ్ళమని పేచీపెడతారేమోనని. అది దాన్ని నేర్చుకుంది. మానాన్న నాకు నేర్పించలేదు. మళ్లీ ఏడాదికే నాపెళ్లి ఐపోయింది." కిటికీలోంచి బయటకు చూసింది సీత. దూరంగా మేడలు, పొగగొట్టాలు కనుపిస్తున్నాయి. ప్రక్కనున్న హుస్సేన్‌సాగర్ మీదనుంచి చల్లగాలి వీస్తోంది.

"అది బాగా చదువుకుని పైకి వెళ్లింది — ఉద్యోగస్తురాలైంది. నేనిలా సంసారంలో పడ్డాను." వెనక్కి తిరిగి సుందర్రావువంక చూసి నవ్వింది సీత.

"ఆ హోల్డాలు కట్టేయండి. నేను కుస్తీపట్టలేను దాంతో" అన్నది. సుందర్రావు లేచాడు.

సామానంతా సర్దుకుని. చిట్టిని ఎత్తుకుని నానీని సవరించి కూర్చోబెట్టేసరికి, పబ్లికుగార్డెన్సు మధ్యలోంచి పోతోంది రైలు. "పూలు, పూలు" అంటూ ఎగిరాడు నానీ. "అవి పేపర్ ఫ్లవర్సా నాన్నా?" అంటున్నాడు వాడు.

రైలు ఆగకుండానే కంపార్టుమెంటులోకి ఇద్దరు కూలీలు ఎక్కారు. కిటికీలోంచి తల బైటికిపెట్టి చూసింది సీత. రైలు ఆగింది. సుమిత్ర ఎక్కడా కనబడలేదు. సామాను అంతా దింపేస్తున్నారు కూలీలు.

సుందర్రావు కోటుతీసి భుజాన తగిలించుకుని "కనుపించిందా?" అన్నాడు. సీత లేదన్నట్టు తలూపింది.

"దిగండి. చూద్దాం" అన్నది. అతను క్రిందకి దిగి సామాను లెక్క చూస్తున్నాడు. అతనికి చిట్టిని అందించి తనూ దిగింది సీత.

"సీతా!" ప్రక్కనుంచి తెల్లనిచేయి పడింది సీతభుజాన. సుమిత్ర! సుమిత్రే? ఎంత మారిపోయింది?

"మీ రైలు పదకొండున్నరవరకు రాదని ఎంక్వైరీవాడు చెప్పాడు. ఆఫీసుకి వెళ్లి, కొంతపని చూసుకుని యిల్లా వచ్చాను. ఎన్నాళ్లకి చూశాను నిన్ను! పదేళ్లయిందేమో కదూ!" అన్నది సుమిత్ర. ఆమె నవ్వితే బుగ్గలు చక్కని సొట్టలు పడుతున్నాయి.

"చాలా మారావు సుమిత్రా నువ్వు—ఇరుగో. ఈయన్ని చూడ లేదుగా నువ్వు? వీళ్లిద్దరినీ—"

సుమిత్ర సుందర్రావు వేపు తిరిగి "నమస్కారమండి" అన్నది.

సుందర్రావు ఒకచేతిలో సిగరెట్టు, భుజానకోటు, రెండో చేతిలో చిట్టి వుండగా, ఏం చేయాలో తోచక, కంగారుగా నవ్వి, "నమస్కారం" అన్నాడు.

సీత కిలకిల నవ్వింది. "బాగుందండీ! బావా మరదళ్లు నమ స్కారా లెట్టుకోవడం—దాన్నిల్లా ఇవ్వండి" అని చిట్టిని తీసుకుంది. నానీ, సుమిత్రవంక బెరుగ్గా కొత్తగా చూస్తూ, వాళ్ళనాన్న చేయి పట్టు కున్నాడు.

బయటకువచ్చి, టాక్సీ ఎక్కేసరికి పదకొండున్నర అవుతోంది. "మీరు ఆఫీసుకి వెళ్లాలేమో" అన్నాడు సుందర్రావు.

"అఖర్లేదండీ. రెండుగంటలకి వెడతాను" అన్నది సుమిత్ర.

"ఏం సీతా! ఏమీ మాట్లాడకుండా యిలాగై పోయావేమిటి?— ఏమండీ, మా సీత యింత నిశ్శబ్దంగా వుంటుందా ఎప్పుడూ—మీరు

దాని వాగ్ధోరణిలో మునిగిపోతుండాలేమోనని నేను భయపడుతుండే దాన్ని."

సుందర్రావు నవ్వాడు. "లేదండీ, నాకూ్కడా సరదాయే సీత మాటలంటేను—మీదగ్గర క్రొత్తలావుంది" అన్నాడు.

సీత మళ్ళీ కిలకిల నవ్వింది. "మరే! ఐనా రైలు దిగుతూనే మొదలెట్టాలా కబుర్లు? మా సుమిత్రతో చెప్పుకోవలసినవి లక్షవుంటాయి. అవన్నీ మీరుండగా ఎల్లా?" అని సుమిత్రవంక చూసింది.

సుమిత్ర చాలా అందంగా వుంది. చిన్నప్పుడే అంతా అనుకునే వారు. అప్పుడు బాగా సన్నగా వుండేది. అతి నాజూకు అనిపించేలా ఇప్పుడు కొంచెం లావుకావడంవలన, చక్కదనం వచ్చింది. చేతులు మొగలిరేకుల్లా వున్నాయి—మెడ, చెవులు, నుదురు వింతగా శోభితో నిండివున్నాయి. కాటుకకి ప్రతిగా కళ్లు అతిస్నిగ్ధంగా తెల్లగావున్నాయి—టాక్సీ యింటికి చేరేలోగా సీత గమనిస్తోంది సుమిత్రని.

"అంతగా మారిపోయానా సీతా? అంతిదిగా చూస్తున్నావు. నువ్వుమాత్రం మారలేదేమిటి—పూర్తిగా గృహిణివై పోయావు!" అన్నది ఆమె—"ఇంతకీ వీళ్ళ పేర్లేమిటి?" అన్నది.

"వీడు నానీ, అది చిట్టి—అసలుపేర్లు చెప్పము మేము—నవ్వుతారు మీరు" అన్నాడు సుందర్రావు.

చిన్న యింటిముందు ఆగింది టాక్సీ. గేటుదగ్గర ఒక పనిమనిషి కూర్చునివుంది. సుమిత్ర దానికి యింటి తాళంచెవి యిచ్చి, ముందుకు వెళ్లి టాక్సీవాడికి డబ్బిచ్చేసింది—'అదేమిటండీ?' అని సుందర్రావు అంటున్నా వినిపించుకోకుండా.

పనిమనిషి తాళంతీసి వచ్చి, సీతచేతుల్లోంచి చిట్టిని తీసుకుంది. ముందుగదిలో చిన్న సోఫా సెట్టు, రేడియో, ఒకమూల బల్లమీద పత్రికలు. అద్దాల బీరువాలో పుస్తకాలు—గదినిండా అక్కడక్కడ పెయింటింగ్సు, పనితనం చూపించే అందమైన చిన్న వస్తువులున్నాయి. సీత అవన్నీ కలయచూసి రెండో గదిలోకి వెళ్లింది. అక్కడ ఒక మంచం, డ్రెస్సింగుటేబిలు. అద్దంబీరువా వున్నాయి. ఆ తర్వాత రెండుగదులు—ఒక గది చాలావరకు ఖాళీగానే వుంది. ఒక అలమారాలో కంచం, చెంబాలు, టీసెట్టు మాత్రం వున్నాయి. చివర గది వంటిల్లు.

సామాను లోపలపెట్టించి, సుందర్రావుని కూర్చోమని చెప్పి, సుమిత్ర లోపలికి వెళ్లింది. "ఏం ? నచ్చిందా నా సంసారం?" అన్నది.

సీత అంతా కలయచూసి ''చాలా చేర్చావే సామాను, ఒక్కర్తెకీను?'' అన్నది.

"ఒకళ్లయినా, నలుగురయినా అవసరాలు ఒకటేగా ? ఏది లేంది గడుస్తుంది ? — కాఫీ త్రాగుతారా?—బ్రెడ్ వుంది. అది తినలేమంటే యిడ్లీలు తెప్పిస్తాను" అంది సుమిత్ర.

"ఇప్పుడేమీ వద్దు—స్నానంచేసి భోజనంచేస్తాము. నాకు అక్కడ యిదేవేళకి భోజనం అలవాటు. ఆయన పదింటికి టిఫిను తినివెళ్లి, ఒంటిగంటన్నరకి భోజనానికి వస్తారు. అందాకా వంటమనిషి అలా అన్నీ వేడిగా వుంచాల్సిందే. పిల్లలకేమో వేరే వంట తొమ్మిదిన్నరకల్లా ఐపోతుంది. అదేలే పిల్లలేమిటిలే ! నానికి ఒక్కడికే, కారం తినడుగా వాడు ! ఉప్పేసి కూరలు వుడికించి, కొంచెం వెజిటబుల్, సూప్‌చేసి పెట్టేస్తాను వాడికి. వాడి వంట మాత్రం నేనే చేస్తాను."

చెప్పుకుంటూ సీత యివతలికి వచ్చింది. డ్రాయింగురూముని ఆనుకుని వున్న ఒక గదిలో పెట్టించింది వాళ్ళ సామానుని సుమిత్ర.

"ఇక్కడ యింకో గది వున్నదేమిటీ?—ఖాళీగా వుందేం యీ గది?" అన్నది సీత.

"నేను చదువుకోవడం, వ్రాసుకోవడం యీ గదిలో — బైటికి తలుపుందికదూ? మా ఆఫీసువాళ్లెవరైనావస్తే మాట్లాడటానికి వుంటుంది. దీనిలోని కుర్చీలు బైట వరండాలో వేయించాను."

అందరి స్నానాలు అయ్యేసరికి 12-30 అయింది. సుమిత్ర వడ్డించింది.

"మీరు వంటచేసుకుంటారా?" అన్నాడు సుందర్రావు భోజనానికి కూర్చుంటూ.

"సాధారణంగా చేసుకుంటాను. బద్ధకమనిపిస్తే హోటలునుంచి తెప్పిస్తాను. నా నమ్మినబంటుని చూశారుగా! ఇక్కడే దానిల్లు. ఎప్పుడు కేకేసినా పలుకుతుంది. ఇవ్వాళ్ళనుంచి రోజల్లా యిక్కడే వుండమని చెప్పాను—చాలా మంచిది."

నానీ అన్నం తినడానికి పేచీ పెడుతున్నాడు. అది కాదు యిదని యిది కాదు అదని వాళ్లమ్మని వేధిస్తున్నాడు.

"ఏం? మీవాడికి సరి పడదా నా వంట?" అన్నది సుమిత్ర.

సీత వాడితో విసిగిపోయింది. "ఆఁ—వాడి చిత్తమైతే తింటాడు అన్నీ—ఆ పెరుగు యిల్లా పెట్టు" అన్నది. చివరకి పెరుగు అన్నం మాత్రమే తిన్నాడు వాడు.

"సాయంత్రం నేను వండేస్తాను వీడికి" అన్నది సీత.

సుందర్రావు వంట బాగుందన్నాడు. "హాస్టల్లో వుండరాదండీ? వంటరిగా ఏం వుంటారు యిల్లా?" అన్నా డతను.

"చీకూ, చింతా లేకుండా హాయిగా వుంది యిక్కడ. ఇక్కడుండే స్వతంత్రం అక్కడుంటుందా ఏమిటి?" అన్నది సీత.

భోజనాలతర్వాత సుందర్రావు పడుకున్నాడు. నానీకూడా పడుకున్నాడు.

సీతకి నిద్ర రాలేదు. హోల్డాలు, పరుపులు అవీ పైన డాబామీద ఎండేసిరమ్మని పంపించింది పనిమనిషిని సుమిత్ర.

"నువ్వు ఆఫీసుకి వెడతానన్నావుగా—తర్వాత పడుకుంటానులే, చెప్పు ఖబుర్లేమిటి?'' అంది సీత—రేడియో త్రిప్పుతూ.

''ఏమున్నాయి? యీమధ్య మనవూరు వెళ్లివచ్చాను. పిన్నివాళ్ళని చూసివచ్చాను. నువ్వు సంక్రాంతికి రాలేదని చాలా యిదౌతున్నారు—ఐనా అక్కడి ఖబుర్లు నేను చెప్పేదేమిటి? ఉత్తరాలు వ్రాసుకుంటున్నారుకదా మీరు? నాతోనే బొత్తిగా ఉత్తరాలు లేవు నీకు—''

సీత నిట్టూర్చింది. "ఏమిటో, ఉత్తరాలు వ్రాసుకునే తీరిక ఎక్కడ? ఈ పిల్లలతోనే సరిపోతుంది. పెళ్లిఐనాక, యింక ఆ మొగుడు, పిల్లలే అనుకో లోకం—పెళ్లయేదాకానే ఏమైనా—నువ్వు యిల్లా వున్నావూ స్వతంత్రంగా—నీ యిష్టమైనపని చేసుకుంటావు కావలసినవి తెచ్చుకుంటావు—ఒకరి నిబంధన ఏమిటీ నీకు?—మా తరహా వేరు.''

సుమిత్ర మాట్లాడలేదు—చిన్నగా నవ్వింది.

"అల్లాగని నేను మహా కష్టపడిపోతున్నాననుకునేవు. మీ బావ చాలా మంచివారనుకో—కానీ ఆ తేడా తేడాయే" అన్నది సీత వెంటనే సర్దుకుంటున్నట్లుగా.

''నువ్వు పాసైన దేమిటి — యమ్. ఏ. ఏనా?'' అనడిగింది కొంచెం ఆగి.

"అవును. పైన యింకో డిప్లొమా కోర్సు చదివాను. ఒక ఏడాది పాటు—అది మాకు పనికివచ్చేది. అందుకే తొందరగా ప్రమోషన్లు వచ్చాయి."

"నీ కెంతిస్తారు యిప్పుడు?" చటుక్కున అడిగింది సీత.

"నాలుగొందల యాభై వరకు వస్తుంది."

సీత రేడియో ఆపేసింది. "ఆయనకి ఎనిమిదివందల పాతిక వస్తుంది—ఏం లాభం? అంతా ఆ స్టయిలుగా బతకడానికే సరిపోతుంది. పరిచయస్థులంతా ఆఫీసర్లే—వాళ్లతో సరిసమానంగా వుండాలి. కంపెనీ వాళ్లు కారు యిస్తారనుకో, బంగళా యిస్తారు. బొచ్చుకుక్క తిండికే పోతుంది నెలకి ముప్ఫై నలభై వరకు. నానిగాడికి మటుకు నానిగాడికి బళ్లో నెలకి పదిరూపాయలు. మన కారులో దింపుకుంటాము కాబట్టిగానీ, లేకపోతే పైన యింకో పాతిక ఔతుంది. వంటమనిషి, తోటమాలి, డ్రైవరు—వీళ్లతో సతమతమవడంతో సరిపోతుంది టైము. అంటే దాన్లో సుఖాలు లేవనికాదుగాని, సంగతికి చెబుతున్నాను" అన్నది సీత.

సుమిత్ర లేచి టైము చూసుకుంది. 'ఔను మరి—ఎవరికి తగ్గ ఖర్చులు వాళ్లకి ఔతూనే వుంటాయి—టైమయింది, ముఖం కడుక్కుని వస్తాను. ఆఫీసుకారు వస్తుంది'' అన్నది. ముఖం కడుక్కుని వచ్చి బొట్టు పెట్టుకునేసరికి బైట హారను మోగింది—కొద్దిక్షణాల్లో డ్రైవరు వచ్చి నమస్కారం పెట్టి తలుపుదగ్గర నిలబడ్డాడు.

"ఇది పట్టుకెళ్లు" అని ఒక చిన్న ఫైలు డ్రైవరు కందించి "ఐదుంబావుకల్లా వచ్చేస్తాను. ఏం కావాలన్నా పనిమనిషి వుంటుంది. కార్డులూ అవీ కావాలంటే డ్రాయర్లో వున్నాయి. సాయంత్రం కాఫీ, టిఫిను బైటికివెళ్ళి తీసుకుందాం. ఇక్కడేమీ ప్రయత్నం చేయకు" అని సుమిత్ర వెళ్లిపోయింది.

సీత సోఫాలో వాలింది. తనకి సుమిత్ర చేసే వుద్యోగ మేమిటో చెప్పినా కూడా అర్థంకాదు. తన చదువు అల్లా ఐపోయింది. తనిష్టంతో చేశారు పెళ్లి. కానీ ఆయనకి చదువు తక్కువని తను మొదట్లో యిష్ట పడలేదు. తన తర్వాత వున్న నలుగురు చెల్లెళ్లనీ చూసి, తండ్రి స్థితి చూసి వప్పుకుంది. అదృష్టం వుండి, కంపెనీవాళ్ల చలవవుండి ఇంటర్మీడి యేటు ఫెయిలయిన సుందర్రావు ఎనిమిదివందల రూపాయల జీత గాడయ్యాడు. కంపెనీవాళ్లకి అతను అభిమానపాత్రు డైనాడు. కాని— తనకీ ఆయనకీ అర్థంకాని విషయాలెన్నో తెలుసు సుమిత్రకి.

కళ్లు మూసుకుంది సీత, ఎందుకో బాధగా వుంది. కళ్లముందు ఒక చిన్నారిపిట్ట—తన యిష్టం వచ్చినంత ఎత్తులో, యిష్టం వచ్చినట్టు గిరికీలుకొట్టే చిన్నారి పిట్ట—కనుపిస్తోంది. విశాలమైన ఆకాశం వుంది దానికి, తన రెక్కలు విదిలిస్తూ ఎగరడానికి. సుమిత్ర అల్లాగే కని పిస్తోంది. ఆకాశంనుంచి క్రిందకి లాగేసే త్రాళ్లు లేవు. తను? గాలి పడగలాటిది తనజీవితం. క్రిందనుంచి విడిచే దారం పరిమితం—అంత వరకే తన పయనం.

చిట్టి కేరుమన్నది మంచంమీద. దోమతెర వత్తిగించి దాన్ని ఎత్తుకుని బైటికి వచ్చింది సీత.

సుందర్రావు పిలిచాడు "కొంచెం మంచినీళ్ళివ్వు సీతా!" ఒకచేత్తో మంచినీళ్లగ్లాసు పుచ్చుకుని, అతని కిచ్చింది సీత.

"మీ చెల్లెలు ఆఫీసుకి వెళ్ళిందా?" అన్నాడతను మంచినీళ్లు త్రాగి.

'ఆ' అని గ్లాసు తీసుకుని లోపలికి వెళ్ళింది ఆమె. అతను హాల్లోకి వచ్చి కూర్చున్నాడు.

"ఈపూట అంతా రెస్టు అన్నమాట. రేపు నేను వచ్చినపని చూసుకోవడం ప్రారంభిస్తాను. ఇదివర కెప్పుడూ యిల్లా లేదు నాపని. రాగానే టంచన్‌గా పని చూసేసుకోవడమే. ఇదుగో — యీ సంసారంతోనే యిల్లాంటి బద్ధకం ఎక్కువైపోయేది—" అన్నా డతను తనలో తను అనుకుంటున్నట్లుగా.

"నేను, పిల్లలు కట్టేశామా మిమ్మల్ని పని చూసుకోవద్దని? వెళ్లండి మహారాజులా.''—చిట్టికి పాలు పడుతూ అన్నది సీత.

సుందర్రావు తలెత్తి ఆశ్చర్యపోయినట్లు చూశాడు. పుస్తకాల బీరువా తీసి, పుస్తకం ఒకటి తిరగవేయడం మొదలుపెట్టాడు.

—ఐదున్నర కల్లా హోటలు చేరారు—టిఫిను, ఫ్రూట్‌సాలెడ్ తెప్పించింది సుమిత్ర. నానీ హుషారుగా తిన్నాడు. బిల్లు సుమిత్రే యిచ్చింది, సుందర్రావు అభ్యంతర పెడుతున్నా వినిపించుకోకుండా. "ఇక్కడున్నన్నాళ్లు నా అతిథులు మీరు—'' అన్నది.

వాళ్లు మెట్లు దిగుతోంటే ఒకతను వెనకనుంచి గబగబ వచ్చాడు. సుమిత్రకి నమస్కారంచేసి "నేను జ్ఞాపకమున్నానండీ?'' అన్నాడు.

సుమిత్ర ప్రతినమస్కారంచేసి "మీరు—కళాసంఘం కార్యదర్శి కదూ!'' అన్నది. "ఔనండీ'' అన్నా డతను.

"మీ సంఘం కార్యక్రమాలు బాగా సాగుతున్నాయా?'' అన్నది సుమిత్ర. అతను ఏదో చెప్పాడు.

"వస్తానండీ'' అని నమస్కారంపెట్టి వెళ్ళిపోయాడు.

కారులో ఎక్కారు ముగ్గురూ. కారు స్టార్టు అయ్యేలోగా అతనే మళ్లీ గబగబ వచ్చాడు. అతనిప్రక్కన మరో యిద్దరు యువకులున్నారు.

"క్షమించాలండీ. క్షమించాలి. మిమ్మల్ని డిస్టర్బ్‌చేస్తున్నందుకు— వీరుకూడా మా సమితి కార్యనిర్వాహక సభ్యులండీ. మీ పరిచయం కోసమని—'' అన్నాడతను.

వాళ్లిద్దరూ నమస్కారాలు చేశారు.

''బంగారానికి తావి అబ్బినట్లు, మీ చదువుకు తోడు మీ నాట్యకళా కౌశలం వున్నదండీ—'' అన్నాడు ఒకతను.

సుమిత్ర నవ్వింది. "ఎంతమాట! అంతపెద్ద పొగడ్తలు భరించ లేను నేను—ఏదో నా శక్తికితగిన కృషి. అంతే" అన్నది ఆమె.

ఆమె నోటివెంబడి వచ్చిన మాటలు వాళ్లు ముగ్గురూ అతి శ్రద్ధగా విన్నారు. "వస్తామండీ — మీ పరిచయభాగ్యం కలిగినందుకు చాల సంతోషం" అన్నారు. వెళ్లిపోయారు.

సుమిత్ర చిరునవ్వుతో సీతవంక చూసి అడిగింది "నేను డ్యాన్సు చేస్తాను తెలుసా?" అని.

"తెలియకేం? పేపరులో చూస్తూనే వున్నాం కదా! — నేను నేర్చుకుంటానంటే నాన్న వప్పుకున్నారుకాదు. అన్నిటితోపాటే అదీ అల్లాగై పోయింది."

సుమిత్ర ముఖాన నవ్వుపోయింది. చటుక్కున సుందర్రావువంక చూసింది. అతను సీతవంక ఒకసారి చూసి తల తిప్పేసుకున్నాడు— సుమిత్ర చూపుని ఎదుర్కోలేదు అతను.

"ఎక్కడికి వెడదాం యింతకీ!'' అన్నది సీత.

"సినిమాకి వెడదామా? పబ్లిక్‌గార్డెన్సుకి వెడదామా? అల్లా టాంక్ బండ్ మీద నడుద్దామా?" అన్నది సుమిత్ర.

"వాకింగ్!" అన్నాడు నానీ. సుమిత్రకి నవ్వొచ్చింది. "కాన్వెంటులో కదూ వీడు చదువుతున్నాడు—అందుకే యీ యింగ్లీషు మాటలు. ఏరా? తెలుగు మాట్లాడవా నువ్వు?" అన్నది వాడి బుగ్గగిల్లి.

"నో. ఐల్ స్పీక్ ఇన్ ఇంగ్లీష్" అన్నాడువాడు. సుమిత్ర పకపకనవ్వి, వాణ్ణి దగ్గరకు తీసుకుంది.

—ఆ తర్వాత నాలుగురోజులు గడిచాయి.

సుందర్రావుపని పూర్తయింది. సుమిత్ర ఒకరోజు సెలవుపెట్టి తెలిసినవాళ్ల కారు ఒకటి తీసుకొచ్చి, చూడవలసిన వన్నీ చూపించింది వీళ్లకి. ఎక్కడికెళ్లినా ఎవరో ఒకరు సుమిత్రని ఎరుగున్నవాళ్లు కనుపిస్తున్నారు. ఏదో విధంగా ఆమె విద్యని, నాట్యాన్ని పొగుడుతున్నారు. సుందర్రావు చెప్పాడు వాళ్ల కంపెనీ బ్రాంచి మానేజరు కూడా సుమిత్ర చాలా సమర్థురాలైన ఆఫీసరని చెప్పాడని.

ఒకనాడు సినిమాకి వెళ్లారు అంతా కలిసి. చిట్టి సినిమా ఆరంభం కాగానే నిద్రపోయింది పేచీలేకుండా. సినిమా చూస్తున్నంత సేపూ సీత మనస్సు ఏమీ బాగుండలేదు. ఏమిటో నిరుత్సాహంగావుంది. చిరుచీకట్లో సుమిత్రవంక చూసింది. ఆమెకళ్లల్లో మెరుపు కనిపిస్తోంది. ఆమె కూర్చున్న తీరులోనే ఒక సోయగంవుంది. ఆమె చూపులో ఒక చకచక, ప్రతి కదలికలో ఒక చైతన్యం వున్నాయి. ఆమె జీవితంలోనే చైతన్యం తొణికిసలాడుతోంది. అనుకుంది సీత. తన సంగతేమిటి? దైనందిన కార్యక్రమాలలో, ఒక పరవడిలో నడుస్తుంది తన జీవితం. చెరువులో నీరులాగా కదలిక లేని జీవితం తనది. సుమిత్ర ఒక సెలయేరు—గలగలలాడుతూ, క్రొత్తదనాలతో పరవళ్లు త్రొక్కుతూ, వురుకులతో, పరుగులతో ప్రవహించే సెలయేరు.

సీతకళ్లల్లో నీళ్లుతిరిగాయి. ముత్యాల్లాంటి రెండు కన్నీటిబొట్లు బుగ్గలమీదనుంచి క్రిందికి జారాయి. ప్రక్కకి తిరిగి ఆయన్ని చూసింది. చెదిరిపోతూ కనబడింది ఆయన ఆకారం. తనకి యీర్ష్యా సుమిత్రని చూస్తే? ఎందుకు? తనకీ డబ్బువుంది. తన భర్తకి హోదావుంది.

కానీ—కానీ—తమ జీవితాల్లో శోభలేదు. తమ కర్థంకాని విషయాలు. అర్థంచేసుకునే అవకాశంలేని విషయాలు ఎన్నోవున్నాయి. సుమిత్రవున్న ఆ మెట్టుమీదికి, ఆ సంస్కారస్థాయికి ఎక్కడానికి తమకి అర్హత, అవకాశంలేదు—సీతకి యీ ఆలోచనలు వూపిరి సలపనివ్వలేదు.

తనని బంధించి, పైకి వెళ్లనివ్వక, ఔన్నత్యాన్ని అందుకునే అవకాశం లేకుండా చేశాయి యీ పెళ్లి, యీ పిల్లలు, సంసారం. తనలోని విద్యాతృష్ణకి, ఉత్సాహానికి వేరుమార్గం లేదు. ' ఇదే నీ జీవితానికి పరిధి, ఈ గిరిలోపలనే ఆనందం పండించుకో ' అని విధించినట్లయింది.

సీతకి పెల్లుబికివచ్చింది దుఃఖం. చటుక్కున లేచి బైటికి వెళ్లిందామె — అక్కడ నిలబడలేకపోయింది. సుందర్రావు లేచివస్తాడని తెలుసు. గట్టిగా కళ్లువత్తుకుని వెనక్కి తిరిగేసరికి, అతను ఎదురయ్యాడు.

" పదండి — వికారంగావుండి యిల్లా వచ్చాను. సర్దుకుంది యిప్పుడు " అన్నది ఆమె మెల్లిగా.

ఆ రాత్రి సుమిత్ర త్వరగా నిద్రపోయింది. సీత పాపాయికి కావలసినవన్నీ సర్దుకుని, పడుకునేసరికి పన్నెండయింది.

సుందర్రావు చదువుతున్న పేపరు మడిచి పడేశాడు. " చూడు సీతా! " అన్నాడు.

" చెప్పండి "

" మీ సుమిత్ర పెళ్లి చేసుకోదా అసలు? " అన్నాడు.

" ఇప్పు డెందుకొచ్చింది ఆ ప్రశ్న మీకు ? "

" చేసుకునే ఉద్దేశం వుంటే ఒ సంబంధం చెబుదామని. "

" ఎవరేమిటి ? " అన్నది సీత కొంచెం సేపాగి.

" మా వేణు "—సీత మాట్లాడలేదు. ఒక పదినిముషాలైనాక " దాని తరహా వేరు. పెళ్లీ, సంసారం, జంజాటం అంతా అక్కర్లేదు దానికి—హాయిగావుంది చీకు, చింతా లేకుండా. పైకివెడుతోంది—కీర్తి తెచ్చుకుంటోంది—దాని కెందుకు పెళ్లి—బంధనం కాకపోతే " అన్నది.

అంతటితో ఆ సంభాషణ ఆగిపోయింది.

—" రేపు వెడతామండీ మేము " అన్నాడు సుందర్రావు మర్నాడు ప్రొద్దున్న కాఫీలప్పుడు.

" అప్పుడే ? " అన్నది సుమిత్ర సీతవంక చూసి.

" మరి వెళ్ళొద్దూ ? ఇప్పటికే వారమైంది వచ్చి—కంపెనీపని యీ రోజుతో అయిపోతుంది. ఇంకా వుండడ మెల్లాగు ?" అన్నది సీత.

" మీ సీత యిల్లు, వాకిలీ చూడండీ బెంగపెట్టుకుంటుందండీ—పాలవాడు, పనివాళ్లు తన కోసం దిగులుపడి పోతుంటారని తన వూహ" అన్నాడు సుందర్రావు నవ్వుతూ.

సీత అతనివంక చూసి నవ్వింది. "మరే ! మీరు లేకపోయినా నాకు బెంగలేదు కాని—పాలవాళ్ళకోసం మాత్రం బెంగే. ఏం ?" అంది.

" ఎల్లుండి రాత్రి నా ప్రోగ్రాంవుంది యిక్కడ. ఉండరూ ? ఆవ లెల్లుండి వెళ్లిపోదురుగాని " అన్నది సుమిత్ర సందేహిస్తో.

" మరి చెప్పరేం ? తప్పకుండా వుంటామండీ. ఏం సీతా ? " అన్నాడు సుందర్రావు హుషారుగా.

"మా సీత ఎల్లాగూవుంటుంది. అడిగేదేమిటి?" అన్నది సుమిత్ర.

* * * *

కారు మంచి స్పీడుమీద మెత్తగా జారిపోతోంది రోడ్డుమీద. సుమిత్ర తల్లో మల్లెపూలవాసన గుప్పున వేస్తోంది. చీకట్లో సుమిత్ర వంటినున్న ఆభరణాలన్నీ దగద్ధగాయమానంగా మెరుస్తున్నాయి. రేగిన జుట్టుని సవరించుకుంది సుమిత్ర—చేతినున్న గాజులు గలగలమన్నాయి. ఉంగరాలు, గాజులలోని రాళ్ళు తళుక్కున మెరిశాయి.

"సీతా, ఎన్నాళ్ళుగానో అంటున్నావు మా సుమిత్ర డ్యాన్సు చూడాలి, చూడాలని—చూశావుగా? ఎల్లావుందో చెప్పవేం?'' అన్నాడు సుందరరావు.

"నే చెప్పేదేమిటి? అక్కడి జనమంతా చెప్పారు. బిరుదు యిచ్చి అంతా గౌరవించారు. నా అభిప్రాయ మెందుకు"? అన్నది సీత.

సుమిత్ర తనచేయి సీత భుజంమీద వేసింది. "అల్లా కాదు. నీ అభిప్రాయమే కావాలి నాకు—అందరూ అనే మాటకేం లే." అన్నది.

సీత మాట్లాడలేదు. కారు యింటికి చేరింది. డ్రైవరు మల్లెపూల దండలు, ఇతర సామానులు తెచ్చి లోపలపెట్టి సలాం చేసి వెళ్ళాడు.

లోపలికి వెడుతూనే, తన గదిలోకి వెళ్లి డాన్సు డ్రెస్సు విప్పేసి, చీరె కట్టుకుని వచ్చింది సుమిత్ర. రేగిన ముంగురులు, ముఖాన రంగు, నల్లగా దిద్దబడిన కళ్ళు, కనుబొమ్మలు, కెంపుల్లా మెరుస్తున్న పెదిమలు—సీత కళ్ళు మరల్చుకోలేనంత అందంగా వుంది సుమిత్ర.

"భోజనం చేదాం పదండి" అన్నది సుమిత్ర. భోజనం చేస్తున్నంతసేపు సుమిత్ర నవ్వినా, చూసినా, ఏం చేసినా లావణ్యం తొణికిసలాడుతోంది. ఆమె కంఠం గలగలలాడుతూ, చిరుగజ్జెలు మ్రోగించినట్లుగా శ్రావ్యంగావుంది. అలనాడు లాస్యం చేసిన పార్వతి యిల్లాగే వుండేదికాబోలు అనుకుంది సీత.

" రంగు కడిగేసుకోపోతే. ఏమీకాదా ముఖం ? " అన్నది సీత.

" ఏమౌతుంది ? ఏంకాదు—అలవాటులేని వాళ్ళకి తెల్లారేసరికి పీక్కుపోయినట్లవుతుంది ముఖం " అన్నది సుమిత్ర.

భోజనాలయ్యాక హాల్లో చాలా సేపు కూర్చున్నారు కబుర్లలో. సుమిత్ర తన కివ్వబడిన బంగారు నటరాజవిగ్రహాన్ని చూస్తో నిలబడింది చాల సేపు.

పన్నెండైనాక సుందర్రావు లేచి, " నిద్రొస్తోంది. నీకు నిద్ర రావడంలేదా ? " అన్నాడు సీతవంక చూసి.

" మీరు పడుకోండి " అన్నది సీత. అతను వెళ్ళిపోయాడు.

కొన్ని క్షణాలు మౌనంగా గడిచాయి. సుమిత్ర నిట్టూర్చింది. " ఇన్నేళ్ళకి ఇప్పుడు కనిపించావు—ఇంకెప్పటికి కనిపిస్తావో మళ్లీ ? "

" మేమే రావాలని ఏమిటి ? నువ్వు రాకూడదూ ? హాయిగా వంటరిదానివి కదా ?—సుమిత్రా, ఎన్నైనాచెప్పు. చదువుకున్నవాళ్ల దారి వేరు, చదువుకోనివాళ్లదారి వేరు—డబ్బు, హోదా ఎన్నైనా వుండొచ్చు గాక. ఆ తరహారాదు. " హఠాత్తుగా ఆవేశపూరితమైంది సీత కంఠం.

" అల్లా అంటావేం సీతా ? చదువుకుని నేను బావుకున్న దేమిటి —నీకు తక్కువైం దేమిటి ? " అన్నది సుమిత్ర చేతులకి, చెవులకి వున్న వస్తువులు తీస్తూ.

" నీ కర్థంకాదు సుమిత్రా, ఎల్లాగూ తప్పదు ఆ భేదం. అప్పుడు చదువుకోలేదా—?అంతే. ఇక ఎప్పుడూ ఆరాత అంతే—నా అంతట నే నిప్పుడు ఏదైనా నేర్చుకుందామన్నా తగిన ఆసరాలేదు. ఆయనా అంతంత మాత్రం చదువే చదివారు. ఇక యీ జన్మకి కుదరదు పైకి వెళ్లడమనేది

మాకు—ఈ పెళ్లి, సంసారం, పిల్లలు వీటిల్లోపడి ఏమీ తెలియక, ఏమీ పట్టక అన్యాయమైపోయాను." సీత కంఠం గద్గదికమైంది.

సుమిత్ర దగ్గరగా జరిగింది సీతకి. "చూడు, నేనేదో సాధిస్తు న్నానని, అంతస్థులో వున్నాననే అనుకుంటున్నావు నువ్వు—నీసంగతి నీకు తెలియడంలేదు సీతా!"

సీత కళ్లల్లో నీళ్లు తిరిగాయి. "నన్ను ఓదార్చాలని అంటావు—నాక్కూడా మానాన్న చదువు చెప్పించి, ఏ సంగీతమో, ఏదో చెప్పిస్తే నేనుకూడా పైకి వచ్చేదాన్ని కాదూ?"—సుమిత్ర మాట్లాడలేదు.

సీత అన్నది, "చిట్టి దీపం వుంటే లేస్తుంది. ఆర్పేయి" అని.

సుమిత్రలేచి ఆర్పేసి వచ్చింది. సీత చేతులు తన చేతుల్లోకి తీసుకుంది. "పైకి రావడమంటే ఏమిటి సీతా? కొంత పేరు, డబ్బు, హోదా కదూ? ఏమిటా పైకిరావడం, నేనిప్పుడు ఔన్నత్యం పొందానంటావు నువ్వు—నేను సుఖపడుతున్నాననా? ఇవాళయితే మీరున్నారు. యీ దండలు, విగ్రహం చూడడానికి, నాకు బిరుదు యిచ్చారని సంతోషించడానికి—రోజూ ఎవరుంటారు? చీకట్లో, అర్థరాత్రివేళ తలుపు తెరుచుకుని, ఆ దండలు అలా పడేసి, చెవుల్లో ఆ చప్పట్లు మారుమ్రోగుతోంటే వంటరిగా వుండడానికి భయంవేసి, యింట్లోని దీపాలన్ని వేసుకుని కూర్చుంటాను..."

కొంచెం ఆగి, "నాలుగువందలమైళ్ల దూరంలోవున్న అమ్మ, నాన్న నా దగ్గిరే వున్నా నాకు శాంతి నివ్వలేరు సీతా—"

ఆమె చేతులు చల్లగా ఐపోయి. వ్రేళ్లు ఏమీ తోచనట్లు సీత, చేతులో కదులుతున్నాయి.

"తోటిదానివి కాబట్టి నీతో చెప్పుకో గలుగుతున్నాను. నన్ను అపార్థం చేసుకోకు. నువ్వు ఆయనవంక చూసి నవ్వితే, ఆయన నీవేపు

యిష్టంగా చూస్తోంటే – అప్రయత్నంగా యిది గమనిస్తోంటే అర్థమైంది ఆలోటు ఏమిటో. నీకు తెలీదు నీ జీవితంలో ఎంత సంపూర్ణత్వం వుందో. ఆ పిల్లలకోసం కష్టపడడంలో, ఆయనకోసం శ్రమించడంలో నువ్వు చూపే ఓర్పు చూస్తోంటే – నీ జీవితమే అందుకు అర్పించేస్తున్నావని తోస్తోంటే – నీలో ఔన్నత్యం కనుపిస్తుంది. నీలోంచి ఒక ప్రేమవాహిని, ఒక తియ్యని వెల్లువ లోకాన్నంతని ముంచెత్తివేస్తుం దనిపిస్తుంది.... సీతా, నీ కళ్లల్లో లోతు నీ కర్థంకాదు. అద్దంలో చూసుకుంటే కనబడదు. నీ చిట్టివేపు చూస్తోంటే కనబడుతుంది..."

సీత మెల్లిగా తలెత్తి, సుమిత్ర కళ్లల్లోకి చూడ్డానికి ప్రయత్నిస్తోంది. ఆకళ్లల్లో ఏముందో వెతకాలనుకుంది. సుమిత్ర తన అరచేతులు చెంపల కదుముకున్నది.

"నే నేమిటో పైకి వచ్చానంటావు – కానీ నీలాగా పైకి రాలేదు సీతా నేను. నీకు భవిష్యత్తువుంది. అనంతమైన భవిష్యత్తు వుందని పిస్తుంది. మూడు జీవితాలు నిన్ను ఆధారం చేసుకుని, నిన్నల్లుకుని వున్నాయి. రెండు జీవితాలు మలచి, వ్యక్తిత్వాలు రూపొందించి–యింకా ఎన్నో చేయాల్సిన భవిష్యత్తుంది. నీ జీవితానికి ఒక అర్థం, ఒక పరి పూర్ణత్వం వున్నాయి. నాకు ప్రాణం విసిగిపోతోంది – ఈ హోదా, జీతాలు, గొడవలు–, నేను జీవితంలో ఒకభాగాన్నే చూస్తున్నాను. ఆ భాగం యింక యిక్కడికి అంతంచేసి యింకా ఎన్నో చూడాలి అని పిస్తుంటుంది నాకు. లేకపోతే ఎన్నో అనుభూతులు, మమతలు, నాకు అర్థం కాకుండా వుండిపోతాయి."....

....సీత కిదంతా అర్థమౌతోంది. కాని–ఆమె యిదంతా నిర్ధారణ చేసుకోవా లన్నట్లు సుమిత్ర ముఖం లోకి చూస్తోంది.

"సీతా, నేను స్వేచ్ఛగా వున్నానన్నావు — బ్రహ్మాండమైన ఎడారిలో విడిచేస్తే మనిషికి కావలసినంత స్వేచ్ఛ వుంటుంది — అల్లాంటిదే నాదీ. ఆస్వేచ్ఛ భరించడం కష్టం సీతా!......" సుమిత్ర కంఠం వణుకుతోంది. సీత ముఖంలోకి వెతుకుతూ, తడిచి తడిచి చూస్తూన్నకళ్లు, చీకట్లోకూడా మిలమిలలాడుతూ కనుపిస్తున్నాయి.

లోపల నానీ కదలినట్లు అలికిడైంది. సీత చిట్టిని భుజాన వేసుకుని లేచింది. "వేసంకాలం ఓమాటైనా రాత్రి నీళ్లు త్రాగించాలి వాడిచేత. దాహం వేస్తోంటుంది పాపం!" అంటూ లోపలికి వెళ్లింది. ఐదునిముషాల తర్వాత తిరిగి వచ్చింది.

ఒక్కక్షణం ఆగి సుమిత్ర నవ్వింది. "చూశావా మరి—అదీ సీతరహా—చూడు. అన్నీ మర్చిపో. పడుకుని నిద్రపో నిశ్చింతగా. చిట్టి లేస్తుంటుంది నువ్వు పక్కనలేకపోతే....పద. నాధోరణే యింత" అన్నది.

—మర్నాడురాత్రి రైలు హైదరాబాదు విడిచిపెట్టి మెల్లిగా నడుస్తోంది. కను మరుగయ్యేదాకా సుమిత్రని చూశారు సీత, సుందర్రావు. లోపలికొచ్చి తలుపు వేశా డతను.

సీత అతనివంక చూసి నవ్వింది. అతనుకూడా నవ్వాడు.

"ఎందుకు నవ్వుతున్నావు?" అన్నాడు.

"మీరెందుకు నవ్వారు?" అంది సీత యింకా చిలిపిగా నవ్వుతూ.

"నువ్వు నవ్విన తర్వాత, నేను నవ్వకపోతే, నువ్వు ఏడుస్తావేమోనని—" ప్రక్కనవచ్చి కూర్చున్నాడు.

"ఏడవలేకపోయాను లెద్దురూ!" కిలకిల నవ్వింది సీత.

"చూడండి—మన వేణుకి మీరుచెప్పిన సంబంధం చేద్దాం, ఏం?" అంది.

సుందర్రావు ముఖంలో ఆశ్చర్యం తొంగిచూసింది. ఎల్లా యీ మనిషిని అర్థం చేసుకోవడం అన్నట్లుగా ప్రశార్థకంకూడా వచ్చింది. మరుక్షణం నవ్వి "అల్లాగే" అన్నా డతను. [1960]